

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 การดำรงพันธุ์ของสิ่งมีชีวิต

การสืบพันธุ์และขยายพันธุ์พืช

การสืบพันธุ์และขยายพันธุ์สัตว์

1. การสืบพันธุ์และการขยายพันธุ์ของพืช

ส่วนประกอบของดอก มีดังนี้

1. Stamen = เกสรตัวผู้
2. Carpel = เกสรตัวเมีย
3. Petal = กีบดอก
4. Sepal = กีบเลี้ยง
5. Anther = อับละอองเรณู
6. Stigma = ยอดเกสรตัวเมีย
7. Ovule = ออวูล

1. กลีบเลี้ยง

เป็นส่วนที่อยู่นอกสุดทำหน้าที่ห่อหุ้มดอกตูมและป้องกันอันตราย
ขณะที่กลีบดอกยังเป็นต้นอ่อนอยู่

2. กลีบดอก

เป็นส่วนที่อยู่ถัดไปจากกลีบเลี้ยง เป็นส่วนที่มีสีอันสวยงามที่ล่อแมลง
ให้มาผสมพันธุ์

3. เกสรตัวผู้

อยู่ถัดจากกลีบดอกเข้ามา ประกอบด้วย

- **ก้านชูอับละอองเรณู** ทำหน้าที่ ชูอับละอองเรณู
- **อับละอองเรณู** ภายในประกอบไปด้วยละอองเรณูซึ่งเป็นเซลล์สืบพันธุ์เพศ
ผู้

4. เกสรตัวเมีย

อยู่ภายในสุด ทำหน้าที่สร้างไข่ ประกอบด้วย

- **ยอดเกสรตัวเมีย** อยู่บนสุด จะมีน้ำเหนียวๆ ช่วยยึดละอองเรณู
- **ก้านชูเกสรตัวเมีย** เป็นเส้นทางให้ละอองเรณูพาไปผสมกับไข่ในรังไข่
- **รังไข่** ภายในมีออวุลบรรจุอยู่และภายในออวุลมีเซลล์สืบพันธุ์เพศเมียคือ
เซลล์ไข่

ดอกสมบรูณ์ คือ ดอกที่ส่วนประกอบครบ 4 ส่วน คือ เกสรตัวผู้ เกสรตัวเมีย กลีบดอก กลีบเลี้ยง ภายในดอกเดียวกัน เช่น ดอกพุระหง ดอกต้อยติ่ง ดอกพริก ดอกหางนกยูง

ดอกพุระหง

ดอกต้อยติ่ง

ดอกพริก

ดอกนกยูง

ดอกไม้สมบรูณ์ คือ พืชที่มีส่วนประกอบของดอกไม้ครบ 4 ส่วน (ขาดส่วนใดส่วนหนึ่ง) เช่น ดอกตำลึง ดอกบวบ ดอกผักทอง ดอกมะระงอก

ดอกตำลึง

ดอกบวบ

ดอกผักทอง

ดอกมะระงอก

ดอกสมบูรณ์เพศ คือ ดอกที่มีทั้งเกสรตัวผู้และเกสรตัวเมียในดอกเดียวกัน เช่น ดอกกล้วยไม้ ดอกกุหลาบ

ดอกกล้วยไม้

ดอกกุหลาบ

ดอกไม่สมบูรณ์เพศ คือ ดอกที่มีเกสรตัวผู้กับเกสรตัวเมียอยู่คนละดอก เช่น ดอกมะยม ดอกพื้ทอง ดอกข้าวโพด

ดอกมะยม

ดอกข้าวโพด

การสืบพันธุ์ของพืช

การสืบพันธุ์ของพืชมี 2 ลักษณะ คือ การสืบพันธุ์แบบอาศัยเพศและไม่อาศัยเพศ

➔ การสืบพันธุ์แบบอาศัยเพศ ของพืชดอกมี 2 ขั้นตอน ดังนี้

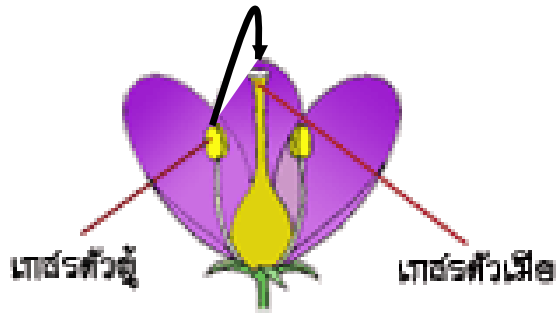
1. การถ่ายละอองเรณู หมายถึง ละอองเรณูตกลงบนยอดเกสรตัวเมีย

ปัจจัยที่ช่วยในการถ่ายละอองเรณู

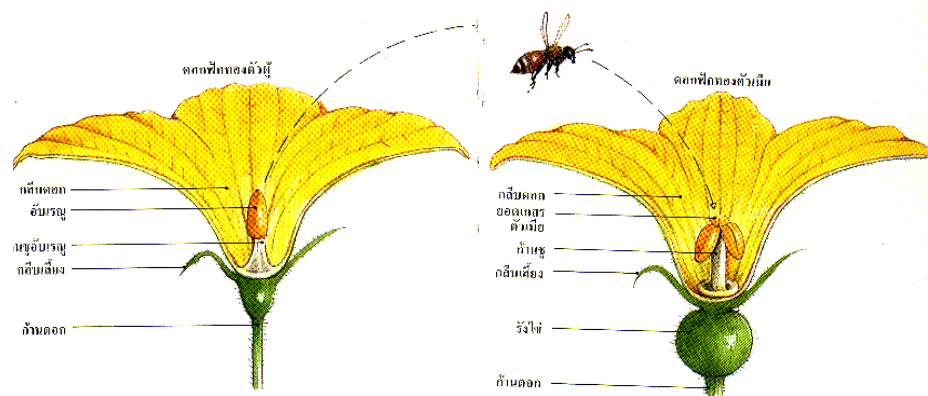
- **ลม** จะพัดเอาละอองเรณูไปตกลงบนเกสรเพศเมีย
- **แมลง** โดยละอองเรณูที่ติดบนขาแมลงจะตกไปบนยอดเกสรเพศเมีย
- **น้ำ** การรดน้ำต้นไม้ ฝนตก อาจทำให้ละอองเรณูไปตกบนยอดเกสรเพศเมียได้
- **คน** โดยการนำละอองเรณูมาแตะบนยอดเกสรเพศเมียเพื่อปรับปรุงพันธุ์พืช

การถ่ายละอองเรณูมี 2 ลักษณะ คือ การถ่ายละอองเรณูในดอกเดียวกัน

ซึ่งจะเกิดกับดอก.....

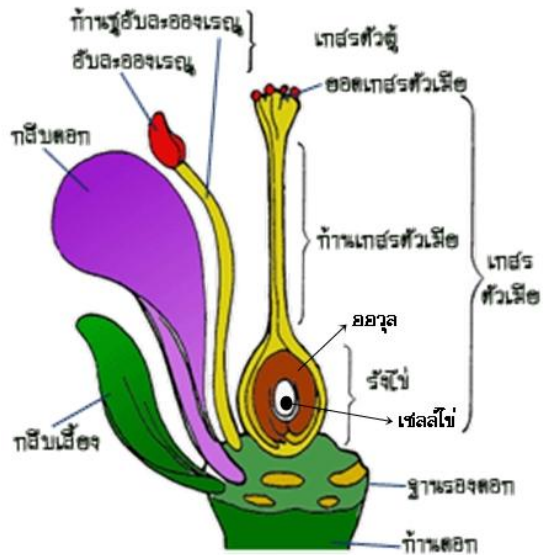
การถ่ายละอองเรณูข้ามดอกซึ่งจะเกิดกับดอก.....

ดอกฟ้าทองตัวผู้

ดอกฟ้าทองตัวเมีย

2. **การปฏิสนธิ** คือ การที่เซลล์สืบพันธุ์เพศผู้(ละอองเรณู) ผสมกับเซลล์สืบพันธุ์เพศเมีย (เซลล์ไข่)

โดยที่หลังจากละอองเรณูตกลงบนยอดเกสรตัวเมียแล้ว ละอองเรณูจะงอกหลอดลงไปตามยอดเกสรตัวเมีย พร้อมกับสร้างอสุจิ (สเปิร์ม) เข้าผสมกับเซลล์ไข่ (ออวุล) ในถุงเก็บเซลล์สืบพันธุ์เพศเมีย

การปฏิสนธิ

1. ละอองเรณูตกบนยอดเกสรตัวเมีย

2. ละอองเรณูงอกหลอดไปตามเกสรตัวเมีย

3. สเปิร์มเข้าไปผสมกับเซลล์ไข่เกิดการปฏิสนธิ

สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปหลังจากการปฏิสนธิ คือ

- ดอกก้านชูเกสรตัวผู้และเกสรตัวเมียจะแห้งหลุดร่วงไป
- รังไข่เจริญไปเป็นผล
- ออวุลเจริญไปเป็นเมล็ด
- ผักรังไข่เจริญไปเป็นเปลือกและเนื้อของผล

➡ การสืบพันธุ์แบบไม่อาศัยเพศ คือการสืบพันธุ์โดยที่จะไม่มีการปฏิสนธิ แต่จะเพิ่มจำนวนโดยใช้ส่วนต่างๆในการแพร่พันธุ์ สามารถเกิดได้เองตามธรรมชาติ ได้แก่ การแตกต้นใหม่ของพืชและการแตกหน่อของพืช

- การแตกต้นใหม่ของพืช

ใบต้นตายใบเป็น สามารถแตกต้นใหม่จากใบ

- การแตกหน่อใหม่ของพืช

หน่อกล้วย

วัฏจักรชีวิตของพืชดอก

เพื่อดอกเมื่อเจริญเติบโตเต็มที่จะมีดอกที่ทำหน้าที่ในการสืบพันธุ์ เกิดการปฏิสนธิได้ผลกับเมล็ด เมล็ดงอกเป็นต้นพืช เมื่อพืชเจริญเติบโตเต็มที่จะมีดอกที่สามารถสืบพันธุ์ได้อีก หมุนเวียนเป็นวัฏจักรชีวิตของพืชดอก

วัฏจักรชีวิตของพืชแต่ละชนิดจะมีระยะเวลาที่แตกต่างกัน

กระเจี๊ยบแดง

ประมาณ 4 เดือน

ข้าว

ประมาณ 5 เดือน

ถั่วฝักยาว

ประมาณ 1 ปี

การจำแนกพืช

จำแนกตามการมีดอกของพืช แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1. พืชดอก หมายถึง พืชที่เจริญเติบโตเต็มที่แล้วจะมีดอกซึ่งเป็นส่วนที่ช่วยในการสืบพันธุ์เช่น พิกุล กล้วยไม้ กุหลาบ เป็นต้น

กุหลาบ

พิกุล

2. พืชไร้ดอก หมายถึง พืชที่เจริญเติบโตแล้วไม่มีดอก เช่น มอส เฟิน เห็ด เป็นต้น

มอส

เฟินใบมะขาม

จำแนกตามลักษณะใบเลี้ยงของพืช แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1. พืชใบเลี้ยงเดี่ยว หมายถึง พืชที่มีใบเลี้ยงที่สะสมอาหารสำหรับเลี้ยงต้นอ่อนเพียงใบเดียว มีระบบรากเป็นรากฝอย เช่น หญ้า อ้อย กล้าย มะพร้าว เป็นต้น

อ้อย

กล้าย

2. พืชใบเลี้ยงคู่ หมายถึง พืชที่มีใบเลี้ยงที่สะสมอาหารสำหรับเลี้ยงต้นอ่อน 2 ใบ ระบบรากเป็นรากแก้ว เช่น มะม่วง ทุเรียน ลำไย กุหลาบ เป็นต้น

มะม่วง

ทุเรียน

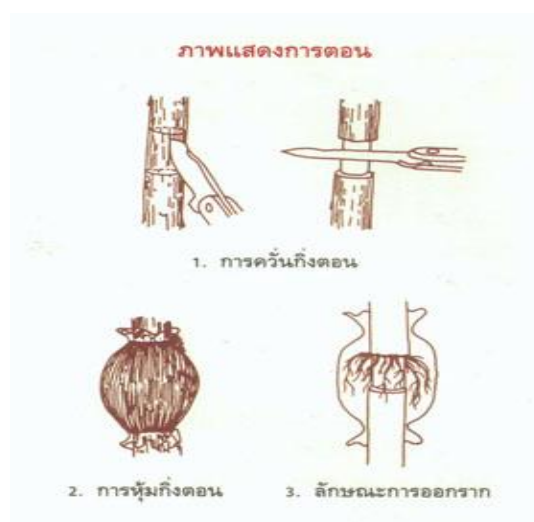
การขยายพันธุ์พืช

คือ การทำให้จำนวนต้นพืชมากขึ้นทำได้หลายวิธี ดังนี้

- การปักชำ** หมายถึง การนำส่วนของพืช เช่น กิ่ง ก้าน ใบ ราก ลำต้น ออกจากลำต้นเดิมไปไว้ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม เช่น วางหรือปักลงในดิน
ข้อดีของการปักชำ คือ พืชให้ดอกและผลเร็วกว่าการเพาะเมล็ด พืชที่นิยมขยายพันธุ์โดยการปักชำ ได้แก่ มันสำปะหลัง ชบา สะระแหน่ พุระหง เป็นต้น

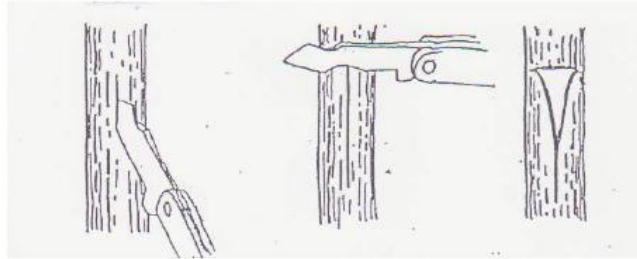

- การตอนกิ่ง** หมายถึง การทำให้ต้นหรือกิ่งพืชออกรากขณะที่ยังติดอยู่กับต้นเดิม

3. การติดตา หมายถึง การเชื่อมตาของพันธุ์ดี ติดเข้ากับต้นตอที่แข็งแรงเพื่อให้ตานั้นเจริญเติบโตต่อไปบนพืชที่เป็นต้นตอ

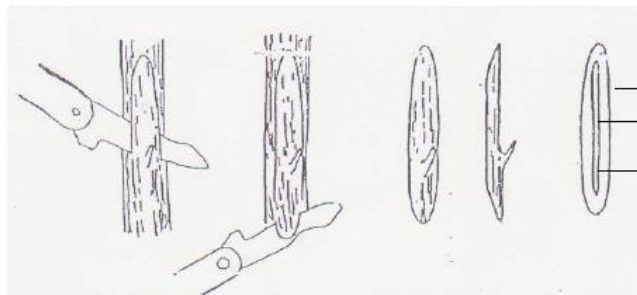
1. การทำแผลต้นตอ

1.1 การเตรียมต้นตอ 1.2 กรีดเปลือกเป็นรูปตัววียาว 1 นิ้ว

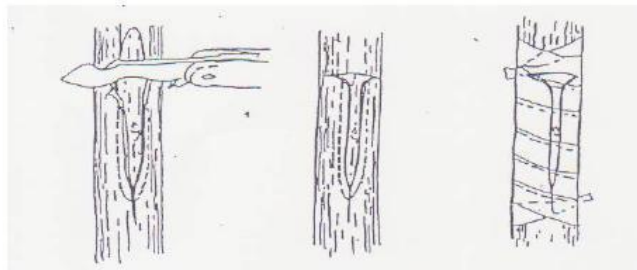
1.3 เหยยเปิดหัวตัววี

2. การเลื่อยแผ่นตา

2.1 เลื่อยแผ่นตาเป็นรูปโล่ 2.2 ตาบनแผ่นตาวยาว 1 นิ้ว

3. การวางแผ่นตา

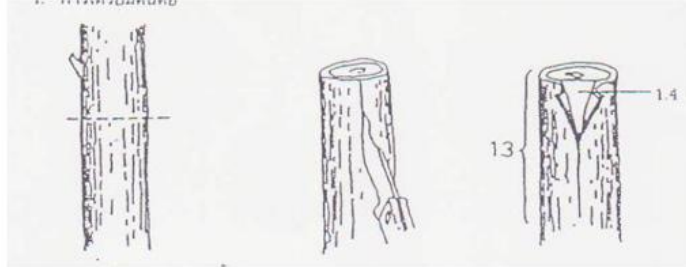

3.1 การสอดแผ่นตาบนต้นตอ 3.2 สอดแผ่นตาแล้วพันด้วยพลาสติก

แผนภาพแสดงการติดตาแบบตัววี (T Budding)

4. การต่อกิ่ง หมายถึง การนำกิ่งพืชพันธุ์ที่ดีมีมากกว่า 1 ตา ขึ้นไป มาเสียบเข้ากับพืชต้นตอที่แข็งแรง

1. การเตรียมต้นตอ

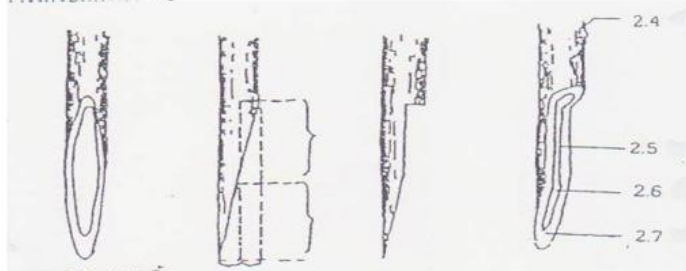

ผเยเปลือกคอนบน

1.1 - ใช้ต้นตอที่เปลือกอ่อน 1.2 กรีดเปลือกต้นตอในแนวตั้ง 1.3 ความยาวรอยกรีด 1.5 นิ้ว

1.2 - ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง $\frac{1}{4}$ - 4 นิ้ว
- ตัดต้นตอในแนวระดับ

2. การเตรียมกิ่งพันธุ์

ตาข้าง 1-3 ตา

แนวเยื่อเจริญ

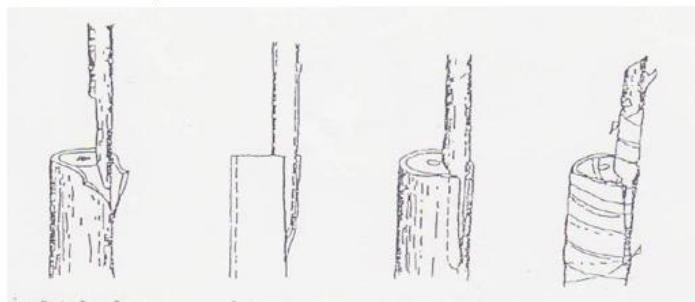
เนื้อไม้

เปลือก

2.1- ใช้กิ่งพันธุ์ดีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง $\frac{1}{4}$ - $\frac{1}{2}$ นิ้ว
- เจียนโคนกิ่งพันธุ์ดีเป็นรูปโล่ยาว 1.5 นิ้ว

2.2 บากโคนรอยเจียนเป็นบ่า
2.3 ภาพด้านข้างแสดงรอยเจียน

3. การสอดกิ่งพันธุ์

3.1 สอดกิ่งพันธุ์โดยหันบ่าเข้าหาด้านตอ

3.3 ภาพสอดกิ่งพันธุ์ติดบนต้นตอแล้ว

3.2 สอดกิ่งพันธุ์ติดจนบ่านั่งบนหัวต้น

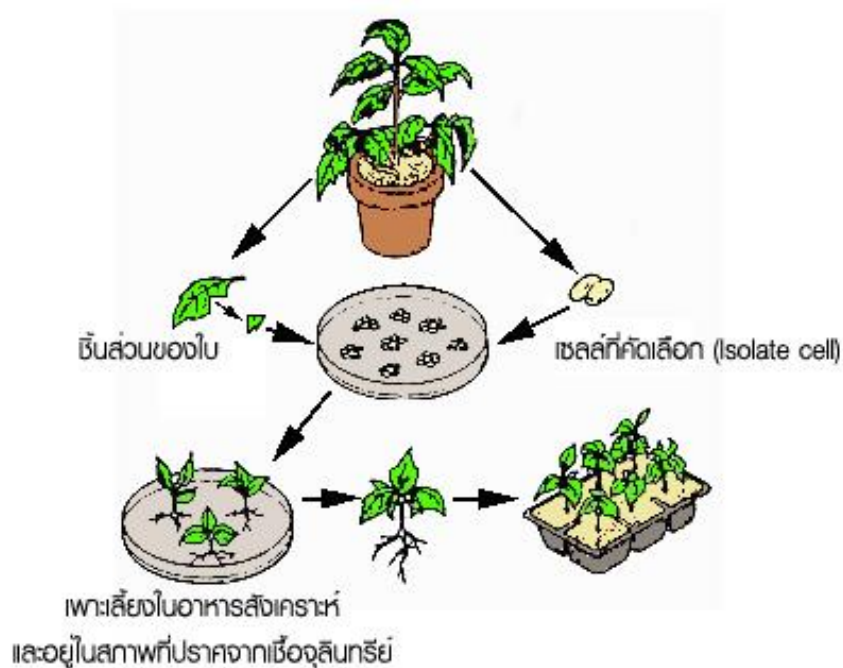
3.4 พันพลาสติกหุ้มรอยต่อแล้ว

พันพลาสติกให้ปิดหัวตอ

แผนภาพแสดงการต่อกิ่งแบบเสียบเปลือก (Bark Grafting)

5. การเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ หมายถึง การนำเนื้อเยื่อเจริญของพืชที่ต้องการนำไป

ขยายพันธุ์เพื่อเพาะเลี้ยงให้เกิดรากและลำต้น ทำได้โดยการตัดเอาตาอ่อน ยอดอ่อน หรือเนื้อเยื่อเจริญไปเลี้ยงในอาหารสังเคราะห์ในสภาพปลอดเชื้อ ตาอ่อนหรือส่วนของพืชจะแบ่งเซลล์จำนวนมาก แล้วนำไปเลี้ยงอาหารใหม่จนเจริญเป็นต้นใหม่ วิธีนี้มีข้อดีคือได้ต้นไม้จำนวนมาก และต้นที่ได้มีลักษณะที่ดีของต้นเดิมอย่างครบถ้วน

2. การสืบพันธุ์และการขยายพันธุ์สัตว์

สัตว์ต่างๆเพื่อเจริญเติบโตขึ้นเป็นตาเต็มวัย จะมีการสืบพันธุ์เพื่อดำรงเผ่าพันธุ์ไว้ไม่ให้สูญพันธุ์ การสืบพันธุ์ของสัตว์แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. การสืบพันธุ์แบบอาศัยเพศ

จะเกิดขึ้นเมื่อสัตว์เจริญเติบโต เป็นตัวเต็มวัยสัตว์เพศผู้จะสร้างเซลล์สืบพันธุ์เพศผู้ เรียกว่า อสุจิ สัตว์เพศเมียจะสร้างเซลล์สืบพันธุ์เพศเมีย เรียกว่า ไข่ เมื่ออสุจิเข้าไปผสมกับไข่แล้วจะเกิดการ “ปฏิสนธิ” ไข่จะได้รับการปฏิสนธิแล้วเจริญเป็นตัวใหม่ต่อไป

การปฏิสนธิของสัตว์แบ่งออกเป็น 2 แบบ ดังนี้

1.1 การปฏิสนธิภายใน หมายถึง การที่เซลล์อสุจิผสมกับไข่ ขณะที่อยู่ในร่างกายของสัตว์เพศเมีย สัตว์ที่มีการปฏิสนธิภายใน เช่น เป็ด ไก่ นก จิ้งจก สุนัข หมู แมว วัว เป็นต้น

- สัตว์ที่มีการปฏิสนธิภายในและออกลูกเป็นตัว เช่น สุนัข แมว วัว โลมา วาฬ พะยูน ปลาหางนกยูง ปลาสอด ปลาเข็ม เป็นต้น
- สัตว์ที่มีการปฏิสนธิภายในและออกลูกเป็นไข่ เช่น เป็ด ไก่ ห่าน นก เต่า ตู๊กแก จิ้งจก จระเข้ เป็นต้น

1.2 การปฏิสนธิภายนอก หมายถึง การที่เซลล์อสุจิผสมกับไข่ภายนอกตัวของเพศเมีย ได้แก่ ปลาเกือบทุกชนิด เช่น ปลากัด ปลาดุก ปลาช่อน ปลาสลิด ตะเพียน สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ เช่น กบ เขียด คางคก อึ่งอ่าง

2. การสืบพันธุ์แบบไม่อาศัยเพศ

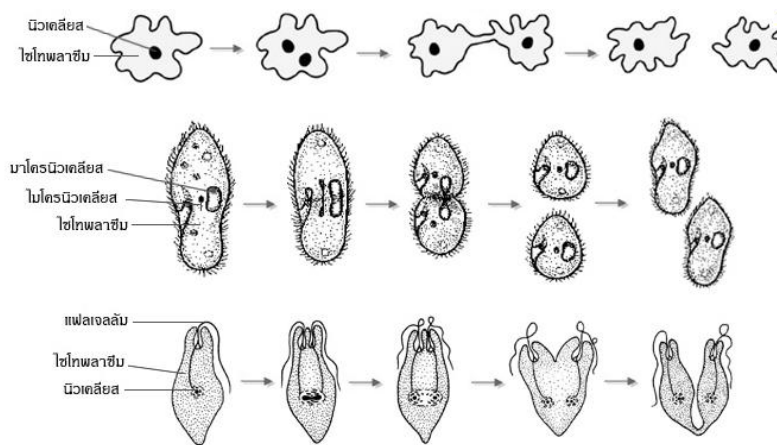
เป็นการสืบพันธุ์ที่ไม่มีการผสมกันระหว่างเซลล์ไข่กับอสุจิ การสืบพันธุ์แบบ

ไม่อาศัยเพศมักพบในสัตว์ชั้นต่ำหรือสัตว์ที่มีเซลล์เดียวโดยมีวิธีการต่างๆ ดังนี้

2.1 การแบ่งออกเป็นสองส่วน

สิ่งมีชีวิตจะแบ่งตัวออกเป็น 2 ส่วนเท่าๆกัน แต่แต่ละส่วนจะมีรูปร่าง

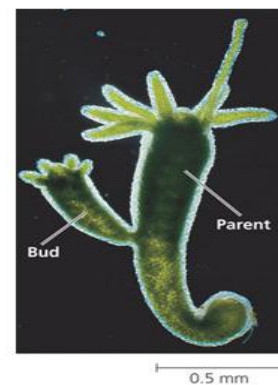
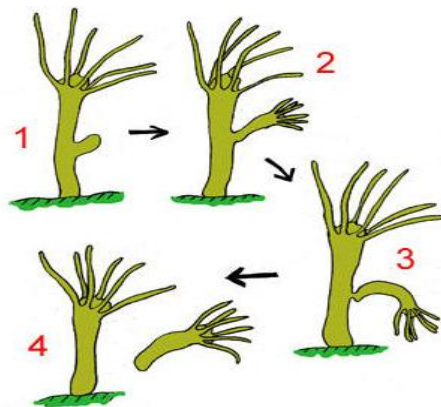
ลักษณะเหมือนเดิมทุกประการ เช่น อะมีบา ยูกลีนา พารามีเซียม

2.2 การแตกหน่อ

สิ่งมีชีวิตจะสร้างหน่อยื่นออกข้างลำตัว เมื่อหน่อหลุดออกไปจะเกิดเป็น

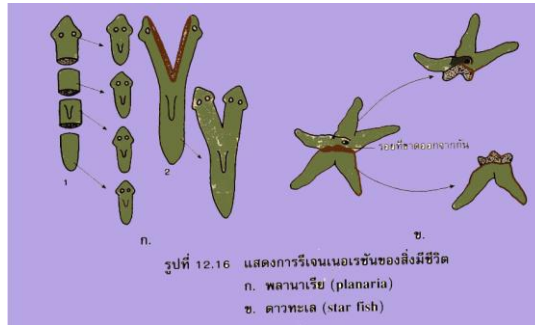
สิ่งมีชีวิตใหม่ที่เหมือนสิ่งมีชีวิตเดิม เช่น ไฮดรา ปะการัง ฟองน้ำ ยีสต์

2.3 การงอกใหม่

สิ่งมีชีวิตจะสร้างส่วนที่ขาดออกจากลำตัวเดิมให้กลายเป็นสัตว์ตัวใหม่ที่สมบูรณ์ได้

เช่น พลาเนเรีย ดาวทะเล

การจำแนกสัตว์

แบ่งสัตว์ได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ สัตว์มีกระดูกสันหลังและสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง

1. สัตว์มีกระดูกสันหลัง

หมายถึง.....

แบ่งออกได้ดังนี้

- สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม เป็นสัตว์ที่อุณหภูมिर่างกายไม่เปลี่ยนแปลงตามสภาพแวดล้อม(.....)หายใจด้วย.....ตัวเมียมีต่อมน้ำนมสำหรับเลี้ยงลูกอ่อน ส่วนใหญ่อาศัยบนบก เช่น สุนัข แมว ช้าง ม้า วัว ควาย ลิง โลมา วาฬ ค้างคาว ตุ่นปากเป็ด เป็นต้น

ตุ่นปากเป็ด

ตัวกินนมด

สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมส่วนใหญ่ออกลูกเป็นตัว มีสองชนิดเท่านั้นที่ออกลูกเป็นไข่
 ได้แก่ ตุ่นปากเป็ดและตัวกินนมด

- สัตว์จำพวกปลา เป็นสัตว์ที่อุณหภูมิร่างกายเปลี่ยนแปลงตามสภาพแวดล้อม (.....) ในช่องท้องมีถุงลมในการช่วยพยุงตัว ส่วนมากออกลูกเป็นไข่ มีบางชนิดออกลูกเป็นตัว เช่น ฉลาม ปลาหางนกยูง ปลาเข็ม

ฉลามออกลูกเป็นตัว

- สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก เป็นสัตว์ที่อุณหภูมิร่างกายเปลี่ยนแปลงตามสภาพแวดล้อม(.....) ผิวหนังบางและเปียกชื้น ไม่มีเกล็ด มีต่อมสร้างเมือก ผิวหนังชุ่มชื้น เมื่อเล็กลายใจด้วยเหงือก โตขึ้นหายใจด้วยปอด มีขา 2 คู่ ออกลูกเป็นไข่ อาศัยอยู่ได้ทั้งบนบกและในน้ำ เช่น กบ คางคก เขียด ปาด อึ่งอ่าง ซาลาแมนเดอร์ จงโคร่ง เป็นต้น

จงโคร่ง

ปาด

ซาลาแมนเดอร์

- สัตว์เลื้อยคลาน เป็นสัตว์ที่อุณหภูมิร่างกายเปลี่ยนแปลงตามสภาพแวดล้อม(.....) ผิวหนังหนาและแห้ง ลำตัวมีเกล็ดปกคลุม หายใจด้วยปอด ออกลูกเป็นไข่ เช่น จิ้งจก ตุ๊กแก กิ้งก่า จระเข้ เต่า งู เป็นต้น

กิ้งก่า

เต่า

จระเข้

- สัตว์ปีก เป็นสัตว์ที่อุณหภูมิร่างกายไม่เปลี่ยนแปลงตามสภาพแวดล้อม(.....) มีขาคู่หน้าเปลี่ยนเป็นปีก มีขาหลัง 2 ข้าง มีขนปกคลุมทั่วตัว หายใจด้วยปอด มีถุงลมติดกับปอดเพื่อช่วยให้ตัวเบา มีทั้งที่บินได้และบินไม่ได้ เช่น นก เป็ด ไก่ ห่าน หงส์ นกกระจอกเทศ นกเป็ดน้ำ นกเพนกวิน เป็นต้น

นกกระจอกเทศ

นกเพนกวิน

หงส์

2. สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง

เป็นสัตว์ที่มีจำนวนมากที่สุดในโลก เช่น ฟองน้ำ แมงกะพรุน ไฮดรา หนอนตัวแบน หนอนตัวกลม ไส้เดือนดิน ดาวทะเล เม่นทะเล หอย หมึกทะเล แมลง ปู กุ้ง กิ้งกือ ตะขาบ เป็นต้น

ดาวทะเล

แมงกะพรุน

ฟองน้ำ